

роль адвокатів, викладені у вказаному міжнародному акті сформульовано так, щоб допомагати державам-учасникам у їх завданні сприяти і забезпечувати належну роль адвокатів, яка має поважатися і гарантуватися урядами при розробці національного законодавства та його застосуванні як адвокатами, так і суддями, прокурорами, членами законодавчої та виконавчої влади і суспільством в цілому. А також вказується на те, що **ці принципи мають також застосовуватися до осіб, які здійснюють адвокатські функції без одержання формального статусу адвоката**. Тобто, відповідно до міжнародних стандартів, принципи, що визначають статус і роль адвокатури в Україні (державі-учасниці) та гарантії, що надаються державою адвокатури – так само мають поширюватись і на правників, які здійснюють адвокатські функції без одержання формального статусу адвоката.

Отже, у вказаному міжнародному стандарті, не йдеться про усунення осіб, які здійснюють адвокатські функції без одержання формального статусу адвоката від виконання таких функцій. Крім того, не можна стверджувати й про те, що всі вищезазначені особи виконують вказані функції не професійно.

Підсумовуючи, слід сказати, що в умовах соціальної незахищеності більшої частини населення країни, особливо важливим завданням держави є забезпечення доступу людей до справедливого правосуддя. Зазначене може бути досягнуто, в тому числі, доступною в матеріальному сенсі для всіх верств населення правовою допомогою (професійної правничої допомоги). Тому, суб'єкти права на конституційне провадження мають ініціювати подання до Конституційного Суду України, який має сказати своє слово, щодо окресленої проблеми.

Некім К.Г.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

НАБУТТЯ ПРАВА НА ЗАНЯТТЯ АДВОКАТСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС перед Україною постало питання адаптації вітчизняного законодавства до європейських стандартів у всіх сферах правового регулювання. Загальною тенденцією правового регулювання відносин на шляху до євроінтеграції є підвищення вимог у питаннях реалізації та захисту прав людини та їх стандартизація. За умов тенденції всебічного забезпечення прав людини, як того потребує уклад будь-якої європейської правової держави, не можуть стояти осторонь питання забезпечення професійного захисту прав, а отже, реформування більшою чи меншою мірою стосується й організації адвокатської діяльності відповідно до європейських стандартів.

Першим кроком у напрямку до гармонізації законодавства України із законодавством ЄС стало введення адвокатської монополії на представництво в судах України. Незважаючи на численні дискусії навколо цього питання, сьогодні відповідно до ст. 59 Конституції України, кожен має право на *професійну* правничу допомогу. Очевидно, з урахуванням останніх тенденцій, цілком вірогідними є й інші зміни, які впливатимуть на правовий статус адвоката та порядок регулювання адвокатської діяльності в Україні. Тому видається доцільним звернути увагу на підходи європейських законодавців до визначення засад регулювання адвокатської діяльності, зокрема, на те, як вирішується питання допуску до адвокатської професії, що набуває особливої актуальності в Україні після введення адвокатської монополії та суттєвого збільшення кількості бажаючих набутти право на заняття адвокатською діяльністю.

В Україні порядок набуття права на заняття адвокатською діяльністю встановлено Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р., зокрема, відповідно до ст. 6 вказаного Закону, адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Цією ж статтею встановлені обмеження можливості бути адвокатом, а саме: наявність непогашеної чи незнятої судимості за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також злочину середньої тяжкості, за який призначено покарання у виді позбавлення

волі; недієздатність чи обмеження дієздатності; позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю (протягом двох років з дня прийняття рішення); звільнення з посади судді, прокурора, слідчого, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення (протягом трьох років з дня звільнення). Крім того, у ст. 7 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлені вимоги щодо несумісності, якою закріплені види діяльності несумісні з діяльністю адвоката.

Окремі питання, пов'язані з допуском до складання кваліфікаційного іспиту, зі складанням кваліфікаційного іспиту та проходженням стажування, врегульовані рішеннями Ради адвокатів України, це зокрема: Порядок допуску до складання кваліфікаційного іспиту, Порядок складання кваліфікаційного іспиту та Методика оцінювання результатів складання кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні, затверджений рішенням Ради адвокатів України № 154 від 1 червня 2013 р. та Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю (у новій редакції, затвердженій рішенням Ради адвокатів № 114 від 25 вересня 2015 р.).

Після прийняття стосовно особи радою адвокатів регіону рішення про видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, така особа складає перед радою адвокатів регіону присягу адвоката України, зміст якої закріплено ст. 11 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», після чого вважається допущеною до професії адвоката.

Отже, порядок набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні регулюється Законом та рішеннями Ради адвокатів, при цьому Законом встановлюються основні засади, тоді як вирішення більшої частини організаційних та методичних питань віддано на розсуд Ради. З цієї точки зору привертає увагу підхід польського законодавця, відповідно до якого всі питання, пов'язані з організацією, проведенням та методикою оцінювання кваліфікаційного іспиту, аж до порядку визначення кількості балів, отриманих за складання іспиту, проходженням стажування, критеріями його оцінювання тощо врегульовані безпосередньо Законом Польщі «Про адвокатуру» від 26 травня 1982 р. (з наступними змінами).

Згідно із Законом Польщі «Про адвокатуру» до Реєстру адвокатів може бути включено (тобто до професії адвоката допускаються) осіб, які: мають бездоганний непідкупний характер і своєю поведінкою дають гарантію належної професійної адвокатської практики; користуються усіма громадянськими правами і мають повну дієздатність; мають повну юридичну освіту і отримали не менш як ступінь магістра; пройшли адвокатське стажування і склали адвокатський іспит. При цьому остання умова відповідно до ч. 1 ст. 66 Закону Польщі «Про адвокатуру» не поширюється на: професорів та докторів юридичних наук; осіб, які щонайменше три роки займали посаду юриста або старшого юриста Генеральної Прокуратури Казначейства або працювали судовим приставом; осіб, які працювали суддею, прокурором, юридичним радником (юрисконсульт) або нотаріусом; осіб, які склали суддівський, прокурорський або нотаріальний іспит та не менш трьох років виконували функції судового, прокурорського експерта, секретаря суду, помічника прокурора, судді, або працювали у Верховному, Конституційному суді чи у міжнародному судовому органі, або виконували функції, пов'язані із наданням правової допомоги, або працювали в органах державної влади, де приймали участь у написанні проектів законів, розпоряджень або правових актів місцевого права; осіб, які мають науковий ступень кандидата юридичних наук та не менше трьох років працювали секретарем або старшим секретарем суду, судовим чи прокурорським стажистом, помічником судді або прокурора, або виконували функції, пов'язані із наданням правової допомоги, або працювали в органах державної влади, де приймали участь у написанні проектів законів, розпоряджень або правових актів місцевого права.

Зазначимо, що жодних подібних виключень стосовно необхідності складання кваліфікаційного іспиту для надання права на заняття адвокатською діяльністю українським законодавством не передбачено. Отже, складати іспит в Україні доводиться і колишнім суддям, і прокурорам, і докторам юридичних наук. Привертає увагу той факт, що в Польщі звільняються від необхідності складати іспит та проходити стажування юридичні радники (юрисконсульты у нашому розумінні). Врахування такого положення в українському

законодавстві нівелювало б дискусії, які розгортаються сьогодні навколо подальшої долі юрисконсультів підприємств в умовах адвокатської монополії. Щоправда, у Польщі до юридичних радників висуваються спеціальні вимоги, встановлені Законом Польщі «Про юридичних радників» від 6 липня 1982 р., які дозволяють забезпечити якісний відбір професіоналів. Можливо, забезпечити якість юридичних послуг в Україні допоможе розробка професійних стандартів, засади яких визначені у проекті Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії, якою передбачено також введення єдиного державного кваліфікаційного іспиту зі спеціальності «Право», складання якого є необхідним для доступу в професію. За умови такого підвищення вимог до доступу в професію юриста взагалі та за наявності необхідного досвіду роботи за фахом, який включає, у тому числі, представництво в суді, представляється можливим допускати юридичних радників до адвокатської практики без складання додаткового кваліфікаційного іспиту та проходження стажування.

Крім того, у ч. 2 ст. 66 Закону Польщі «Про адвокатуру» визначено перелік осіб, які звільняються від проходження адвокатського стажування та допускаються до складання кваліфікаційного іспиту без свідоцтва про проходження стажування (ст. 77b Закону). До таких осіб відносять кандидатів юридичних наук, осіб, які склали суддівський, прокурорський, нотаріальний іспит або іспит судового виконавця, осіб, які обіймають посаду радника або старшого радника Генеральної Прокуратури Державного Казначейства, а також інших осіб, які обіймали визначені Законом посади щонайменше чотири роки в період не довший ніж шість років до подання заяви про допуск до іспиту. Отже, на відміну від українського законодавства, законодавством Польщі встановлено необхідність наявності стажу роботи на визначених посадах не менше чотирьох років.

Зазначимо, що строки адвокатського стажування в Польщі також є підвищеними порівняно з українськими. Так, відповідно до ст. 76 Закону Польщі «Про адвокатуру» адвокатське стажування триває три роки, але при цьому після шести місяців стажування аплікант може замінити адвоката у всіх інстанціях, крім Верховного суду, Головного Адміністративного суду, Конституційного суду та Державного трибуналу.

Питання про включення до Реєстру адвокатів в Польщі вирішує окружна адвокатська рада, але контролюється цей процес Міністром Юстиції, якому надсилаються рішення про внесення до Реєстру адвокатів, та якщо Міністр не підпише заперечення на внесення протягом тридцяти днів з дня отримання рішення, внесення до Реєстру адвокатів вважається виконаним.

Перед початком виконання професійних обов'язків адвокат в присутності декана складає присягу, зміст якої визначено у ст. 5 Закону Польщі «Про адвокатуру».

Характерною відмінністю законодавства Польщі щодо адвокатської діяльності, є правило про обов'язкове страхування цивільної відповідальності адвоката за шкоду, завдану при виконанні його діяльності. Обов'язок страхування цивільної відповідальності закріплено ст. 8 Закону Польщі «Про адвокатуру». Подібні норми є властивими для законодавств усіх європейських країн, наприклад, у Німеччині допуск до професії адвоката відбувається лише за умови, що особа уклала договір обов'язкового страхування цивільної відповідальності або попередньо надала зобов'язання щодо страхового забезпечення (пар. 12 Федерального положення про адвокатуру Німеччини). Отже, з урахуванням обраного Україною курсу на євроінтеграцію та необхідності адаптації українського законодавства до європейських стандартів, є підстави вважати, що подібні тенденції слід очікувати й в Україні.

Деменчук М.О.

*аспірантка кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури*

Національного університету «Одеська юридична академія»

ГОНОРАР – ФОРМА ВІНАГОРОДИ АДВОКАТА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Є міра, що повинна бути дотримувана, та необхідно завжди обговорювати від кого, коли та як отримується гонорар. (М. Ф. Квинтиліан, римський ритор)